

International Journal of Languages' Education and Teaching
Volume 5, Issue 4, December 2017, p. 115-136

Received	Reviewed	Published	Doi Number
20.09.2017	25.10.2017	25.12.2017	10.18298/ijlet.2072

**The Properties of the Leader Teacher Were Taken Part in the Work
Named "The Novel of A Scientist, Mustafa İnan" Written by Oğuz Atay**

Kadir KAPLAN¹ & Bahadır GÜLDEN²

ABSTRACT

The aim of this study is to determine the principles of a leader teacher and to inform all teachers about being one of them by using a biography named "Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan". Principles of a leader teacher had defined as a result of researchers and a criterion had been made. The findings of the investigation are analyzed according to theme which is determined with investigators' and experts' opinions, the properties of the leader teacher are illustrated by quoting from matching activities. It seems that the properties of 12 leader teacher which are analyzed according to themes in Oğuz Atay's novel, "Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan", take place in different frequency, 110 times in all. There are the ratios of the leader teacher's properties such as properties of the expertise (45-%40,9), properties of the group work(40-%36,4) and individual properties (25-%22,7).When the properties of the leader teacher are investigated carefully, it is observed that properties of the initiative and the democratic policy are rarely mentioned. Especially these two properties; exemplariness and the leader teacher, on the other hand, are emphasized, in addition another properties like systematic approach, team leader and teamwork, self-confidence, sense of responsibility, managerial and technical development, staying up to date information, willing to teach, background knowledge, communication skills are included.

Key Words: The leader, The leader teacher, The properties of the leader teacher, Mustafa İnan, Oğuz Atay.

**Oğuz Atay'ın "Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan" İsimli
Eserinde Yer Alan Lider Öğretmen Özellikleri**

ÖZET

Bu çalışmanın amacı Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan adlı biyografik eserde lider öğretmen özelliklerine yönelik bulguların olduğu varsayımından hareketle lider öğretmen esaslarının hangi özelliklerinin olduğunu tespit ederek bu özellikler doğrultusunda öğretmenlere lider öğretmenlik hakkında katkı sağlamaktır. Çalışmada lider öğretmen özellikleri, alan yazının taranması, ilgili makale, kitapların incelenmesi doğrultusunda araştırmacılar tarafından belirlenip sınıflandırılarak lider öğretmen niteliklerine dair ölçüt oluşturulmuştur. Sınıflandırılan lider öğretmen özellikleri üzerinde iki alan uzmanının görüşü dikkate alınarak gerekli düzeltmeler yapılmış ve ölçüt son şeklini almıştır. Araştırma sonucu elde edilen bulgular, araştırmacıların ve alan uzmanının görüşleri doğrultusunda belirlenen temalara göre ayrıştırılmış, eşleştirmelerden doğrudan alıntılar yapılarak lider öğretmen nitelikleri örneklandırılmıştır. Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eserde temalara göre ayrıştırılan 12 lider öğretmen niteliğinin farklı frekanslarda toplamda 110 defa yer aldığı görülmüştür. Lider öğretmenin uzmanlık niteliklerinin (45-%40,9), grup içi nitelikleri (40-%36,4) ve bireysel nitelikleri ise (25-%22,7) oranında dağılım göstermiştir. Lider öğretmen nitelikleri detaylı olarak incelendiğinde en az, karar alma (inisiyatif), demokratik anlayış niteliğine yer verildiği görülmüştür. Bu iki lider öğretmen niteliğini sırasıyla sistematik yaklaşım, takım liderliği ve takım çalışması, öz güven, sorumluluk bilinci, idari ve teknik gelişim, bilgiyi güncelleme arzusu, öğretmeye açık olma, alan yetkinliği, iletişim nitelikleri izlerken en fazla örnek olma lider öğretmen niteliğine rastlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Lider, Lider öğretmen ve nitelikleri, Mustafa İnan, Oğuz Atay.

¹ Doktora öğrencisi, Uşak Üniversitesi/ 164009022@usak.edu.tr

² Doktora öğrencisi, Gazi Üniversitesi /bahadir.gulden@gazi.edu.tr

1. Giriş

Liderlik belirli amaçlar etrafında toplanmış bir topluluğun sistematik olarak hareket edebilmesini sağlayan temel niteliklerdir. Bireyleri motive etmek, onların hangi konuda daha verimli olacağını tespit edip onları organize edebilmeyi başarmak, alanındaki gelişmeleri takip etmek ve vizyon geliştirmek liderliğin genel manada gerektirdiği özelliklerdir. Aynı zamanda lider, örgütsel ve toplumsal değerleri paylaşarak zenginleştirmeye çalışan ve çevresinde bulunan kişilerin gönüllü desteklerini alan kişidir (Can, 2006). Liderlik stilleri uzmanlar tarafından genellikle dönüşümsel liderlik ve etkileşimli liderlik adları altında iki başlıkta toplanmıştır. Dönüşümsel liderler, takipçilerini adalet ve eşitlik gibi yüksek moral ve güdüleme düzeylerine erişmede birbirlerine esin kaynağı olan kişiler olarak betimlenirken etkileşimli liderler ise, lider takipçilerinin örgütsel amaçlara ulaşmasında onları motive eden ve yönlendiren bireyler olarak açıklanmıştır (Burns'ten akt. Korkmaz, 2005).

Gerçek bir lider, çevresindeki insanları elinde bulundurduğu yaptırım yetkilerinin caydırıcılığıyla yönlendirmek yerine demokratik bir ortam oluşturup kararları ekibiyle ortak alır, onların düşünce ve önerilerine değer vererek fikir alışverişinde bulunur. Bu vasıf, eğitim sistemimizin güncel felsefesi olan yapısalcı anlayış çerçevesinde düşünüldüğünde ise her öğretmenin taşıması gereken bir niteliklerdir. Yapısalcı felsefede öğrencilerin her konuda düşünmeye teşvik edildiği ve hiçbir kaygı duymadan fikirlerini özgürce paylaşabildikleri bir ortamın sağlanması gerekmektedir. Böyle bir ortam da ancak lider bir öğretmenin etrafında şekillenebilir. Öğrencinin; öğretmeni salt bilgi kaynağı gördüğü, bahsi edilen hususlar üzerinde eleştirel olarak düşünmesinin beklenmesi yerine kendisine aktarıldığı hâliyle geri bildirim verebilmesinin başarı kriteri sayıldığı bir öğrenme ortamında sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilgi -becerilerin üretilmesi mümkün değildir. Öğretim felsefelerinden bağımsız olarak öğretmenliğin işlevleri ele alındığında da öğretmenin toplum nazarında aydın rolü bulunmaktadır. Aydın, toplumun görmediklerini önceden görebilecek yetkinliğe sahip olduğu için onları aydınlatır. Her öğretmenin de öğrencileri ve yakın çevresi için böyle bir işlevi vardır.

Öğretmenlerin meslekî gelişimleri için süregelen üç dönem söz konusudur: Bireysel ve toplumsal hazır bulunuşluk, üniversiter eğitim, hizmet süresince eğitim (Mustan, 2002: 116). Meslek hayatına atılmış bir öğretmen bu süreçlerin son ayağı olan "hizmet süresince eğitim" basamağına ulaşmıştır. Ülkemizde ve dünyada bilimsel gelişimin ulaştığı hız, mevcut bilgilerin geçerliliğini olabildiğince azaltmıştır. Bugün doğruluğundan, kesinliğinden şüphe dahi duyulmayan bir olgu çok geçmeden sorgulanan bir hâl aldığı gibi elde edilen yeni veriler de o olguya dair yeni yöntem ve alternatifleri doğurmaya müsaittir. Dolayısıyla meslek hayatına henüz başlamış öğretmenlerden meslekî kariyerinin son zamanlarına erişmiş öğretmenlere kadar her öğretmenin hizmet süresince eğitime tabi olarak kendini güncellemesi gerekmektedir. Gerek dallarının gerekse de eğitim biliminin, psikolojinin ve sosyolojinin getirdiği gelişim ve değişimden haberdar olarak daha donanımlı bireyler olmaları bir tercih değil, zorunluluk hâlini almıştır. Ülkemizde de son zamanlarda sıklıkla gündeme gelen yeni öğretim programlarının işlevselliği öğretmenlerin bu alanlardaki donanım seviyesiyle doğru orantılıdır. Bir öğretim programı ne kadar sağlam bir bilimsel zemin üzerine inşa edilirse edilsin, ne kadar mükemmel niteliklere sahip olursa olsun programın uygulayıcısı ve öğrenci, veli, müfredatın üçgeninin odağı konumundaki öğretmen gerekli meslekî ve sosyal donanıma sahip değilse programın nitelikleri de anlamını yitirecektir. Lider öğretmenlik kavramı ve lider öğretmen vasıfları bu nedenle de çok önemlidir. Çalışmaya konu olan eser, lider öğretmen kavramının ve niteliklerinin öğretmenlere sunulması için elverişli bir tür olan biyografi türündedir. Biyografik metinler okuyucuya örnek modeller aracılığıyla değerler ve iletiler aktarılması amacıyla yaygınlıkla kullanılan eserlerdendir.

Mustafa İnan'ın çocukluk yıllarından ölümüne kadar karşılaştığı imkânsızlık ve olumsuzluklara rağmen geldiği nokta, öğrenmeye ve öğretmeye olan aşkı, bilim adamlığının etik değerlerinden hiçbir durumda taviz vermemesi, yüksek düzeydeki iletişim becerisi ile sorunları çözme gibi özellikler öğretmenlere ilham verecek niteliklerden birkaç tanesidir. Millî Eğitim Bakanlığınca öğretmenlerin okuması tavsiye edilen eserler arasında yer alması da eserin bu bakımdan öğretmenlere faydalı olacağının göstergesidir.

Bu çalışmanın amacı Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan adlı biyografik eserinde bilim adamı ve öğretmen kimliğiyle ortaya koyduğu Mustafa İnan'ın lider öğretmen niteliklerini ne oranda taşıdığını tespit etmektir. Bu sayede lider öğretmenlik kavramı için pek çok çalışmada öne sürülen lider öğretmen özellikleri somutlaştırılarak öğretmenlere lider öğretmen kavramı bir model olarak sunulmuş olacak, mesleki yaşantılarında karşılaştıkları benzer olay, durum ve insanlara karşı lider bir öğretmenin nasıl davranması gerektiğine dair de rehberlik yapılmış olacaktır. Özellikle yukarıda belirtilen esaslar doğrultusunda eğitim- öğretim yılının başlangıç döneminde öğretmenlerin meslekî gelişimine lider öğretmenlik boyutunda katkı sağlamak, uygulanmaya başlayacak olan yeni müfredatların işlevselliğini de artıracaktır.

Problem Durumu

Araştırmanın temel problem cümlesini, Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eserinde hangi lider öğretmen özellikleri bulunmaktadır? sorusu oluşturmaktadır. Araştırmanın alt problemini ise "Lider öğretmenler hangi özelliklere sahip olmalıdır?" sorusu oluşturmaktadır.

2. Yöntem

Araştırmada, nitel araştırma yöntemlerinden "içerik analizi" kullanılmıştır. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek: 2011: 227). Veriler dört aşamada analiz edilmiştir: 1. Verilerin kodlanması, 2. Kodlanan verilerin temalarının belirlenmesi, 3. Kodların ve temaların düzenlenmesi, 4. Bulguların tanımlanması ve yorumlanması (2011: 228).

Can (2007), lider öğretmenliği "öğretmenin sınıfta ve okulda formal ve informal eğitimsel etkinlik ve süreçlerde istekli görevler üstlenme, bağımsız projeler oluşturma, çevresini etkileme, meslektaşlarının gelişimine destek olma ve güven oluşturma yeterliliğidir." şeklinde tarif ederken öğretmenin hem meslektaşları ile hem de öğrencileri ile yürüteceği ilişkilere değinerek grup niteliklerine atıf yapmaktadır. Bağımsız projeler üretebilmesi, çevresini etkileyebilecek yeterliliğe sahip olabilmesi ise lider öğretmenin alanında ve mesleki yeterliliğindeki uzmanlığını yansıtmaktadır. İdareci ve öğretmenlerin lider öğretmenin niteliklerinin ifade edildiği bu çalışmada lider öğretmene dair şu vasıflar ağırlıklı olarak dile getirilmiştir:

1. Sürekli öğrenmeye ve gelişmeye isteklidirler.
2. Zaman yönetimi becerileri yeterlidir.

3. Anlaşmazlıkları çözmek isterler ve çözerler.
4. Çevreye ve çevre sorunlarına duyarlıdırlar.
5. Çevre koşulları, amaç ve programlara uygun yıllık ve ders planları yaparlar.
6. Öğretimi ve öğrencileri severek eğitim öğretime katılırlar.
7. Aktif öğretim yöntemlerinin arayışı içerisindeydirler.
8. Yeni öğretmenlere ve meslektaşlarına rehberlik ederler.
9. Diğergamlık duygu ve becerileri vardır.
10. Hazırlanan okul ve çevre sorunları projelerine katkı sağlarlar.
11. Sınıf eğitsel kol etkinliklerini yürütürler, okul etkinliklerinde görevler alırlar.
12. Öğrencileri öğrenmeye/derslere motive ederler.
13. Öğretimi ve öğrencileri severek eğitim öğretime katılırlar.
14. Temel kararları birlikte vermek isterler.
15. Takım çalışmalarına katılmada isteklidirler.
16. Sınıf eğitsel kol etkinliklerini yürütürler, okul etkinliklerinde görevler alırlar.
17. Öğrenciyi etkiler ve sınıf liderliği rollerini yerine getirirler.
18. Birlikte karar vermeye isteklidirler ve karar toplantılarına katılırlar.
19. Mesleksi yardımlaşmaya değer verirler ve gereğini yaparlar.
20. Eğitim politikalarına ve birlikte oluşturulmasına ilgi duyarlar.
21. Velilerle işbirliğinin önemine inanırlar.
22. İletişim becerilerini artırmak istegindedirler.
23. Başkalarının gereksinimlerine ve beklentilerine karşılık vermek isterler.
24. Yönetimin desteklediği okul projelerine ve etkinliklerine destek verirler.
25. İnanırları hizmet içi eğitim ve geliştirme etkinliklerine katılırlar.
26. Aktif öğretim yöntemlerinin arayışı içerisindeydirler.
27. Yeni öğretmenlere ve meslektaşlarına rehberlik ederler.

Ön plana çıkan bu vasıflar doğrultusunda lider öğretmenin bireysel (1-11), grup içi (12-23) ve uzmanlık gerektiren (24-27) niteliklere sahip olması gerekmektedir.

"Lider Öğretmenlerin Okullardaki Anahtar Özellikleri" (Lumpkin, Claxton, & Wilson, 2014) adlı çalışmada öğretmen liderliğinin şu dört kavramla tanımlanacağı ifade edilir: Öğrencinin öğrenmesine odaklanma ve buna bağlı olarak güçlenmenin önemi, (öğretmen ve öğrencilerle) ilişkiler ve iş birliği. Değinilen bu dört nitelikten ilişkiler ve iş birliği lider öğretmenin grup içindeki niteliklerini karşılarken öğrencinin öğrenmesine odaklanma ve güçlenme durumları lider öğretmenin hem bireysel hem de alan uzmanlığı niteliklerini yansıtmaktadır. Araştırmanın içeriğinde ise bu temel başlıklardan hareketle lider öğretmenin vasıfları detaylandırılmıştır:

Lider öğretmen, iş ortamındaki meslektaşlarıyla sahip olduğu uzmanlık bilgilerini paylaşır. Okul müdürlerinin okulu ve sınıfları daha iyi eğitim ortamları hâline getirebilme çabasını destekler. Meslektaşları ile birlikte çalışan lider öğretmenler, okulları ve sınıfları öğrenme laboratuvarlarına dönüştürerek, bu ortamlarda her öğrencinin ilgi duyduğu müfredatın gönüllü bir parçası olmalarını sağlarlar. Öğrencinin gönüllü olduğu programa yönelmesi ise öğrenen merkezli öğretim stratejilerini geliştirir. Lider öğretmenler öğrenmenin yenilikçi, organize, iş birlikçi, güvenilir ve kendine güvenen, deneyimli ve saygın rol modellerdir. Lider öğretmenler; güçlü kişilerarası iletişim becerilerine sahip olurlar, profesyonelliğin en üst seviyesini gösterirler, öğrencinin öğrenmesi için sebat içindedirler. Lider öğretmenler karar verirken ve fırsatları tespit ederken bilimsel verileri kullanır, ortak bir amaç doğrultusunda çevrelerindeki insanları seferber edebilirler.

"Lider Öğretmenin Model Standartları: Hazırlık, Politika ve Uygulama için Etkiler" (Berg, Carver, & Mangin, 2014) adlı başka bir çalışmada ise lider öğretmenin nitelikleri yedi ayrı başlık altında ele alınmıştır. İfade edilen özellikler arasında "İş birliği" (öğrenci, veli, meslektaşlar, yöneticiler, akademik kurumlar) kavramı üzerinde çok sık durulması dikkat çekicidir. Lider öğretmen, grup süreçlerinde iş birliğine açıktır, sorunları çözer, etkili dinleme becerilerinde model olan bir kişidir. Aynı zamanda meslektaşlarına güven telkin eden, onların ilişkilerini düzenleyerek çatışmaları ve sorunları çözen, meslektaşlarının etkileşimini artırmak için farklı geçmişlerden, kültürlerden ve dillerden istifade eden bir perspektif çizmeli. İş birliğinin sonucunda ise lider öğretmenin kendisini ve meslektaşlarını yenileyerek kurumun işlevselliğini artırıp her öğrenciye özgü öğrenim ortamlarının tesis edilmesinin hedeflendiği belirtilmiştir. Lider öğretmenin grup içindeki yönlendirme yönüyle birlikte kendisinin de paydaşlarıyla birlikte sürekli mesleğiyle ilgili bilgiler öğrendiği bir başarıyı araştırma süreci söz konusudur. Lider öğretmen öğrencilerin öğrenme verilerini analiz eden, meslektaşlarını da veri analizleri ve elde edilen bulguların yorumlanması konusunda yönlendiren, önemli eğitim konularında ilgili kurumlarla (yükseköğretim kurumları) iletişim hâlinde olan bir öğretmen özelliği göstermelidir.

Bu çalışmalar başta olmak üzere alan yazındaki diğer çalışmalar da incelenerek (ilgili diğer makaleler, kitaplar...) lider öğretmenin taşıması gereken nitelikler bu çerçevede tespit edilmiş; "Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan" adlı eserin lider öğretmen nitelikleri bakımından incelenmesinde kullanılacak ölçüt ortaya çıkarılmıştır. Lider öğretmenin sahip olması gereken nitelikler; bireysel nitelikler, grup içi ve uzmanlık nitelikleri olarak üç ayrı genel başlık altında sıralanmıştır. Sınıflandırılan lider öğretmen özellikleri iki alan uzmanının görüşü dikkate alınarak sınıflandırma üzerinde gerekli düzeltmeler yapılmış ve ölçüt son şeklini almıştır. Bu ölçütler doğrultusunda iki araştırmacı ayrı ayrı eser üzerinde içerik analizi yapmış, elde edilen veriler de mukayeseli olarak

incelenmiştir. Araştırmacılar arasında görüş ayrılıklarının olduğu kodlar üzerine tartışılarak bu kodlar ya ilgili temaya dâhil edilmiş ya da tamamen değerlendirme dışında bırakılmıştır. Bir sonraki aşamada ise araştırmacının güvenilirliğini sağlamak için elde edilen temaların, kodları temsil edip etmediğini teyit etmek amacıyla iki alan uzmanının görüşü alınmıştır. Alan uzmanlarının yaptığı eşleştirmeye araştırmacıların yaptığı eşleştirmeler karşılaştırılarak, araştırmacının güvenilirliğine yönelik Miles ve Huberman'ın (1994) uyuşum yüzdesi formülü kullanılmıştır. Kodlar arasındaki güvenilirlik bu formül kullanılarak 0,78 olarak bulunmuştur. Böylece istenilen düzeyde bir güvenilirlik sağlandığı görülmüştür. Uzman görüşü neticesinde kod ve temalar yeniden düzenlenmiştir. Düzenleme sonrası bulgular tanımlanıp yorumlanmıştır. Veriler, SPSS18 programına girilmiştir.

3. Bulgular ve Yorumlar

Tablo 1 incelendiğinde Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eserde araştırmacıların ve alan uzmanının görüşleri doğrultusunda belirlenen temalara göre ayrıştırılan toplam yüz on lider öğretmen niteliği tespit edilmiştir. Lider öğretmen niteliklerinden uzmanlık niteliklerine (45-%40,9) daha fazla yer verilmiştir. Uzmanlık niteliklerini, lider öğretmenin grup içinde taşıması gereken nitelikleri (40-%36,4) takip etmiştir. En az yer verilen lider öğretmen niteliği ise lider öğretmenin bireysel nitelikleri (25-%22,7) olmuştur.

Tablo 1 Lider Öğretmen Nitelikleri

Lider Öğretmen Nitelikleri	Frekans	Yüzde
Bireysel Nitelikleri	25	22,7
Grup İçindeki Nitelikleri	40	36,4
Uzman Nitelikleri	45	40,9
Toplam	110	100,0

Tablo 2 Eserde Kullanılan Lider Öğretmen Niteliklerinin Dağılımı

Nitelikler	Frekans	Yüzde
Bireysel Nitelikler		
Demokratik Anlayış	2	1,8
Sorumluluk Bilinci	8	7,3
Öğretmeye Açık Olma	11	10
İletişim	18	16,4
Takım Liderliği ve Takım Çalışması	4	3,6
Grup Nitelikleri		
Örnek Olma	23	20,9
Bilgiyi Sürekli Güncelleme Düşüncesi	10	9,1
Öz Güven	6	5,5
Karar Alma (İnisiyatif)	1	,9
Uzmanlık Becerileri		
Sistematik Yaklaşım	4	3,6
İdari ve Teknik Gelişim	8	7,3
Alan Yetkinliği	15	13,6
Toplam	110	100

Tablo 2’de verilen Oğuz Atay’ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eserinde araştırmacıların ve alan uzmanının görüşleri doğrultusunda belirlenen temalara göre ayrıştırılan toplam yüz on lider öğretmen niteliği detaylı olarak irdelendiğinde en az, karar alma (1-%0,9) ve demokratik anlayış (2-% 1,8) niteliklerinin yer aldığı görülmüştür. Bu iki lider öğretmen niteliğini sırasıyla takım liderliği ve takım çalışması (4-%3,6), sistematik yaklaşım (4-%3,6), öz güven (6-%5,5), sorumluluk bilinci (8-%7,3), idari ve teknik gelişim (8-7,3), bilgiyi güncelleme arzusu (10-%9,1), öğretmeye açık olma (11-%10), alan yetkinliği (15-%13,6), iletişim (18-%16,4) nitelikleri izlerken en fazla örnek olma (23-%20,9) lider öğretmen niteliğinin eserde yer aldığı tespit edilmiştir.

3.1. Lider Öğretmenlerin Bireysel Nitelikleri

3.1.1. Demokratik Anlayış

Lider öğretmen geleneksel anlayışın beklentisi olan öğretim, zümre başkanlığı, kurul ve komisyon üyeliğinin dışına çıkarak mikro planda içinde bulunduğu kurumun eğitimine; makro planda ise ülkesinin eğitim sistemine katkı sağlar. Bu katkının sağlanabilmesi için kurum içinde birlikteliğin olması ve ortak hareket etmek gerekmektedir. Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eser incelendiğinde eserde lider öğretmen niteliklerinden demokratik anlayış sadece iki yerde saptanmıştır. İnan’ın özellikleri ortaya konurken sadece İnan’ın çabasıyla bir noktaya gelinemeyeceği vurgulanmaktadır:

“Bakın binlerce yıl önce bu topraklarda yaşayan Eski Yunan gibi meraklı olmalısınız, her şey neden öyle oluyor diye. Aritmetik okuyoruz işte. Olmaz. Benim gibi astronomi de okumalısınız. Sen okuyorsun ya yeter. Herkes senin gibi riyaziyeci Mustafa olamaz ya. Olmaz, yalnız benim okumamla olmaz; hep birlikte bir şeyler yapılabilir.” (s.52-53).

“Eve de romanlar getirmeye başlamıştı, ama kız kardeşi Güzide'ye vermiyordu. "Kızlar da roman mı okumuş?" diye karşılık verdi, "Neden kıza okutmuyorsun?" diyen babasına, "Sen okuyorsun ya," dedi babası, "Kızların oğlanlardan ne farkı var?" Yeni bir şey öğrenmişti lise öğrencisi Mustafa. Öyle ya kızlar da insandı. Ona erkeğin üstünlüğü öğretilmişti şimdiye kadar. Posta seyyarı Hüseyin Avni Bey kadınların da bir yeri olduğunu belirtmişti. Mustafa İnan bu yerin önemini bir daha unutmadı.” (s.56)

3.1.2. Sorumluluk Bilinci

Sorumluluk bilinci, sadece öğretmenlik alanında değil, herhangi bir ortak amaç doğrultusunda bir araya gelmiş grupların liderlerinde bulunması gereken bir özelliktir. Liderin diğer grup üyelerini etkileyebilmesi ve yönlendirebilmesi için gerektiği durumlarda sorumluluk bilinciyle hareket etmesi gerekir.

Oğuz Atay’ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eseri incelendiğinde lider öğretmen niteliklerinden sorumluluk bilinci İnan’ın öğrencilik yılları, akademik çevresi ve bilimi geliştirme çabası üzerinden verildiği görülür:

“Mustafa düşünüyordu: ‘n’ bilim demektir, soyutlama demektir; meselelere Newton’un yaptığı gibi yukardan bakabilmek demektir. Bu ‘n’i herkese anlatabilmeliyim, herkes ‘n’ nedir öğrenmeli benden. Bir öğretmen olmalıyım ve demeliyim ki arkadaşlar ‘n’i...” (s.45).

"Mustafa İnan bir an önce hayata atılmıydı. Bunun için de en kısa öğrenimi yapmalı. Bir an önce aileme bakmak zorundayım." (s.59).

"Sert ve disiplin sahibi olan bu hocamız törenden dönerken bir arkadaşımızı cezalandırmıştı. Onu soyarak trende don gömlek bırakmıştı. Bu sert hoca ancak Mustafa'nın ricasıyla cezayı affetti. Yoksa çocuk, anasının babasının karşısına don ve gömlekle çıkacaktı. Mustafa İnan, cezayı Tarık'a değil, annesiyle babasına veriyorsunuz, diyerek Coşkun Bey'i kararından vazgeçirdi." (s.60).

"Ondan sonra da sizden rica edebilir miyim ülkemizi aydınlatmak için bilimin başına geçmenizi? Rica ederim," dedi genç adam. "Hayır, ben rica ediyorum. Birey olarak ortaya çıkmadıkça, uyuşuk felsefemizden vazgeçemedikçe ve tek tek katkılarımızı insanlarımızdan esirgedikçe bizi kim değiştirebilir?" (s.67).

"Riyaziyeci Mustafa' da bu düzenin sınırlarını çözebilmek için uzak Adana'nın tozlu ve sıcak yollarını geride bırakmıştı. Sınırlı imkânlardan uzaklaşmak istiyordu. Doğu'dan Batı'ya doğru yola çıkmıştı. Doğu'nun sistemsizliğinden ve kaderciliğinden uzaklaşmak, bu dağınıklığı yenmek gerekiyordu." (s.70-71).

"Mustafa düşünüyordu: Ne yapmalı? Bu okula hoca olunca bir kenara çekilerek sadece bilimsel çalışmalarla uğraşarak sınırlı bir yol mu çizmeli? Yoksa... Bu eski kafalı hocalarla başa çıkabilir miydi? Yoksa hoca filân olmayı da bir yana bırakıp piyasaya mı atılmıydı insan? Şantiyelerde mi çalışmalıydı? İnşaatları mı yönetmeliydi? O, gayet sakin, bana şu cevabı verdi: 'Beyefendi, ben şantiyelerde çalışmayacağım; ben, mektepte hoca olacağım.'" (s.81-82).

"İnşaat şubesindeki seksen üç arkadaşımın yükünü altı yıl boyunca sırtımda hissettiğim doğrudur. Onların gönül maceralarına kadar her taraflarıyla meşgul olduğum da doğrudur. Onlara durmadan ders anlattığım da doğrudur." (s.91).

"Eski hocalara dünyanın değişmekte olduğunu, öğrencinin başarısızlığından biraz da kendilerini sorumlu tutmak gerektiğini anlatabilmek kolay değildi. Onlara düzen değişikliğinden filân bahsetmek mümkün müydü?" (s.222).

3.1.3. Öğretmeye Açık Olma

Lider öğretmen; ait olduğu grubun üyelerini etkilemek, onlara öncülük etmek için edindiği bilgi beceri ve tecrübelerini diğer grup üyelerine aktarmaya çalışır. Bu paylaşım ortak anlayışın oluşmasını, ilerlemenin ve gelişmenin kalıcılığını sağlar. Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eseri incelendiğinde lider öğretmen niteliklerinden öğretmeye açık olmaya ilişkin pek çok bulgunun olduğu görülmektedir. İnan, hem öğrencilik yıllarında hem de hocalık yaptığı dönemde sahip olduğu bilgiyi çevresindekilerle paylaşarak onlara yardımcı olmayı hayat felsefesi hâline getirmiş bir insandır.

"Ve üniversitede ilk doktora yaptıran hoca oldu sonra. Hayatının sonuna kadar büyük bir titizlikle yürüttüğü Uygulamalı Mekanik seminerlerinde yalnız öğrencilere, asistanlara değil, hocalara bile bir şeyler öğretti." (s.19).

"Onun eşsiz hocalığı belki de ortaokula gittiği yıllarda başlamıştı. Öğrendiklerini hemen arkadaşlarına anlatıyordu, içinden öyle geliyordu. Bu işten heyecan duyuyordu." (s.37).

"Mustafa İnan için öğretmek vazgeçilmez bir tutkuydu. 1987 yılının sıcak yaz aylarında Almanya'nın Freiburg şehrindeki hastanede ölümle savaşırken bile hocalığını unutamamıştı." (s.45).

"Bilim adamı, öğretirken, sadece kendini tatmin etmeyi düşünen bir bencil değildi. Önce temel kavramlar, bütün açıklığıyla verilmeliydi. Bazıları yeni bir şey öğrenince hemen kapalı kapılar ardında kendilerine ün kazandıracak ayrıntılı araştırmalara girer. Herkesten önce bilim dünyasında bir yıldız gibi parlamak ister. Mustafa Hoca hemen seminerler düzenledi; insanların öğrenmeye ihtiyacı vardı ve Mustafa Hoca'da mülkiyet duygusu hiçbir alanda gelişmemişti, bildiklerine yalnız kendisi sahip olmak gibi bir hırsla yanıp tutuşmuyordu. Onun bu huyunu hemen anladılar. Herkes hocanın konferanslarına, seminerlerine koşmaya başladı. Hemen her doktora yapan asistan, başı sıkışınca hocanın yardımına başvururdu." (s.127-128).

"Mustafa'nın da böyle teklifler hoşuna giderdi doğrusu. Öğretmeye dayanmazdı. Oda kalabalıktı. Olsun, Mustafa İnan kalabalık sınıflardan da hoşlanırdı. Hemen yeni hesap metodunu mühendis arkadaşlarına anlatmaya başladı. Herkes de, mühendis olsun olmasın, güzel konuşan bu adamı dinledi. Mustafa Hoca gidince, odada bulunanlardan biri, bir hukuk müşaviri, "Durun yahu," dedi, "galiba bu 'Cross' metodunu ben de anladım." (s.134).

"Ne yapalım? diye düşündü hocalar; Mustafa ders vermektan, konuşmaktan, anlatmaktan zevk duyuyor, kendini tatmin etmek için bu kadar derse birden giriyor. Sonra da Teknik Üniversite deyince önce Mustafa Hoca'nın ismi akla geliyor diye içerler hocalarımız, diyor eski bir öğrencisi." (s.137).

"Mustafa tartışmayı sevmezdi. İnsanlara bir şeyler öğretmek istiyordu, insanları karşısına alıp onlarla tek taraflı olarak konuşmak istiyordu yani; monologdan yanaydı." (s.138).

"1944'te kürsünün başına geldiğime göre, aşağı yukarı on yıldır bir şeyler öğretmeye, bilimin ve araştırmanın ne olduğunu anlatmaya çabalıyorum." (s. 144).

"Eski öğrencileri, Hocanın kendilerini yemeğe çağırmasından ve yemekten sonra da onlarla sohbet etmesinden gurur duyuyorlardı. Bu toplantılarda genellikle Hoca konuşurdu ve kürsü arkadaşlarına hemen her şeyden; dilin matematik temellerinden, müziğin dayandığı matematik kurallardan, takvimlerin hesaplanmasından, Tarih ve Fizik'ten söz ederdi." (s.149).

"Profesör, "Mustafa, önce yakın çevresinden başlayarak herkese her şeyi anlatmaya, herkesi aydınlatmaya başladı," diyerek yeni bir konuyla uğraşacaklarını haber verdi genç adama." (s.163).

"Kapıları arkandan kilitleyebilirsin, ne de asistanlar senden bir şey öğrenmesinler diye sabah dokuzda ortadan kaybolup, akşam beşten sonra kürsüye gelebilirsin. Bugün artık kimse görmeden çalışamazsın, hiçbir şey yapamazsın. Bilimi kimseden saklayamazsam; bir gün sana rağmen öğrenirler. Bir gün öğrencilerin de senin kadar bilgi sahibi olur, seni geçerler bile. Oysa sen, kimseler anlamasın diye yıllarca duyulmaz bir sesle derste konuşmuşsun, görülmez bir yazıyla tahtaya yazmışsın; hepsi boşa gider. Öğrencilerim beni geçmesin, piyasadan aldığım işleri elimden kapmasın diye böyle ucuz oyunlar düzenlemek bile sonuç vermez." (s.263).

3.1.4. İletişim

Yönetim ve iletişimi bir bütün olarak gören öğretmenler; lider öğretmenin hem grup üyeleri ile hem de öğrenciler ile iyi bir iletişim içinde olmasını beklemektedir. İnan'ın öğrencilerle olan iletişimi oldukça gelişmiş düzeydedir:

“Onun 'eşsiz hocalığı' belki de ortaokula gittiği yıllarda başlamıştı. Öğrendiklerini hemen arkadaşlarına anlatıyordu, içinden öyle geliyordu. Bu işten heyecan duyuyordu. Arkadaşları arasında önce ağırbaşlılığı ile bir saygı uyandırdı. Sonra, onların dilinden anlıyordu, problemleri onların anlayacağı bir dille açıklamasını biliyordu.” (s.37).

“Mustafa da daima hazırdı: O, kendi nefisinden fedakârlık eder, arkadaşlarının rahatı için çırpınırdı, diyor Ekrem Beyazıt. Bütün lise hayatında inatçı bir baş ağrısı onu rahatsız ederdi. Buna rağmen başkalarının yardımına koşardı.” (s.60).

“Mustafa İnan hemen herkesle arkadaş oluyordu, hemen herkesin derdiyle ilgileniyordu, kendisinin ders çalıştığı pek görülmediği halde, herkese ders veriyordu. Birlikte çalışırken, bir süre sonra Mustafa İnan, konuyu arkadaşlarına anlatmaya başlıyordu.” (s.71).

“Mustafa herkese karşı anlayışlı davranarak, herkese yardım ederek, her çeşit insana sevimli görünerek efsanesini kendi yaratmıştır; bu nedenle bütün masalların kahramanı olmaya hak kazanmıştır.” (s.79).

“Kara tahtada tebeşirin bıraktığı beyaz izlerden ibaret bilgilerden pek bir şey anlamayan öğrenciler, halden anlamayan hocalar tarafından durmadan sınıfta bırakılıyordu. Halden anlayan hocalara Mustafa Bey aracılığıyla biraz dert dinletilebiliyordu. 'Doçent Mustafa', yazılı imtihanlardan önce hocalarla öğrenciler arasında hakemlik yapardı. Remzi Buldan bu hazin durumu hatırlıyor: "Mustafa, müşkül ve karara varılması gereken hususlarda sınıfın hakemi idi." (s.84).

“Bir öğrenci olarak bu konuda tarafsız bir karşılık vereceğimi sanmıyorum, diye içini çekti genç adam, Yalnız bana kalırsa sonuç tek taraflı olarak biz öğrencileri perişan ediyor. Öğrenemeyen arkadaşlarıma başına gelenleri biliyorum da öğretemeyen hocaların akıbeti hakkında pek bilgimiz yok. İşte Mustafa da talebeliği sırasında hocalık yaptığı için iki tarafı biraz daha iyi değerlendirebiliyordu. Onlarla aynı zamanda arkadaş olduğu için, talebenin neyi bilip neyi bilmediğini kolayca anlıyordu, gerçeklere sırt çevirmiyordu.” (s.85).

“Mustafa İnan antika hocaların dünyasına yeni bir hava getirecekti, kendini kabul ettirecekti; çünkü çevresinin hemen ilgisini çekiyordu, çünkü sevimliydi. Esprini de kuvvetliydi; sözlerini, tatlı şivesiyle renklendirmesini biliyordu. Üstelik güzel konuşuyordu ve mantığı kuvvetli olduğu için boş konuşmuyordu, her zaman konuşmuyordu, her söze atılmıyordu. İnsanları ve özellikle insanımızı tanıyordu; yenilikleri hemen kabul ettirmek bir hayaldi.” (s.86).

“İnşaat şubesindeki seksen üç arkadaşımın yükünü altı yıl boyunca sırtımda hissettiğim doğrudur. Onların gönül maceralarına kadar her taraflarıyla meşgul olduğum da doğrudur. Onlara durmadan ders anlattığım da doğrudur. Ne yapabiliyordum? Bizim hoca arkadaşlardan bazıları gibi bildiklerimi öğrenciden de, hocadan da kıskanmalı mıydım? Vallah bu hiç aklıma gelmedi gardaş. Bu hesaplan hiç akıl edemedim.” (s.91).

“Mustafa, on beş yaşından beri hocalıkla uğraşıyordu; talebenin durumunu, onların gözünden anlardı. Yalnız talebenin değil, asistanın, doçentin, profesörün... öğretme konusunda yaman bir ruhbilimciydi. (s.127).

“Bütün derslerinde, bütün konferanslarında, Mustafa İnan bu safrayı azaltmaya çalıştı; ama bu safrayı sıfıra indirerek anlatılan konuyu kuru ve cansız duruma düşürmekten de kaçındı. Bir bilim sorunu söz konusu olduğu zaman bile insan belki bir tiyatro oyuncusu gibi her şeyi ile, jestleri, mimikleri, sesinin tonu ve fizik görünüşüyle ve seyirci psikolojisini bilerek sahneye çıkıyordu.” (s. 169).

"Kapalı sistem' içinde yetişen öğrenciler de efsaneyi büyütme için ellerinden geleni yapıyorlardı. Yüksek matematikten, birçok öğrenci üçüncü hakkımda da kalmıştı. Bir dördüncü hak isteniyordu. Rektörlük odasının kapısında toplandık, oldukça da gürültü ediyoruz. Sekreter bizi içeri sokmuyordu, randevu alınmadan olmaz diyordu. Gürültümüzü duyan Mustafa İnan sekreterini çağırttı. Birden kapıda göründü sekreter ve girin bakalım dedi: Hoca sizinle konuşacak. Nasrettin Hoca'nın fil hikâyesi misali, kalabalık bir anda dağıldı. Bizler, birkaç arkadaş, herhalde en önde olduğumuz için, kaçamadık. Geri çekilenler de, hiç olmazsa bir iki kişi içeri girsin diye, bizim kaçış yollarımızı kesmişlerdi. Sonunda kendimi açık kapının önünde buldum ve biri arkadan beni kuvvetle itti, odaya daldım istemeden, Mustafa İnan tam karşımda oturuyordu, gülerek bana bakıyordu. Beyaz dişlerini göstererek gülümsüyordu. Allah Allah dedim, kendi kendime: bir hoca, bir rektör de güler mi? Yarı tanrılar genellikle asık suratlı olurdu; hele o tanrılar mekanik, matematik gibi çok zor şeyleri de bilirlerse. 'Rektör güler mi, diye düşünüyordum. Dekan bile gülmezdi. Değil kürsü başkanları, doçentler bile gülmezdi." Eren Omay haklıydı; belki asistanlar, ilk acemilik yıllarında biraz gülümserlerdi. Gülmek, doktorayı verdikten sonra unutulmuş bir eylemdi. Belki eylemsiz doçentler, kadro buluncaya kadar biraz dişlerini gösteriyorlardı (gülümsemek için)." (s.170-171).

"Bir de öğrencilerin dertleri için koşuşmak vardı, onlarla tek tek ilgilenmek vardı. Öğrenci de dekanın kapısını vurup giriyordu içeri: Bir gün de bir son sınıf öğrencisi (Oğuz Atay) girdi odaya. Mustafa Hoca'dan başka kimseye başvurmaya cesaret edememişti. Aslında Mustafa Hoca'dan çekiniyordu: bu hocaların eşraf saatine güven olmaz." (s.180).

"Heyecanlı öğrencisiyle biraz sohbet etti dekan Mustafa İnan, ona memleketin hâlinden bahsetti ve öğrenci de üzüntüsünü biraz unuttur gibi oldu, bir dekan kendisiyle sohbet ediyor diye de gururlandı. Bir de fıkra anlattı Mustafa Hoca." (s. 181-182).

"Olmak yetmez; bunun için yaratıcı olmak, yani bir bakıma sanatçı olmak gerekir. Mustafa İnan'ın insan yönü de kuvvetliydi; dil ile bu kadar ilgilenen, doğru ve güzel ifadeye önem veren başka bir insan da belki onun kadar iyi ders anlatabilirdi." (s.232).

"Prof. Mustafa İnan'a kitabını kolaylıkla okunup anlaşılabilen bir tarzda yazabilme olanağını kazandırmıştır." Öğrencilere teoriyi doğru dürüst öğretmeden, sadece problem çözme kolaylığı sağlayan bilgiler vermekle yetinenlerin bundan alacağı dersler vardı: "Bir konuyu sevdirmek demek, onu muhakkak basit konulara indirgemek değildir. Basit ve açık anlatmak başka şeydir". (s.212).

"Hikmet Binark, bütün resmî heyetlere Mustafa Hoca'yı aldıklarını anlatıyor: "Sözü çok geçiyordu. Üstelik her meseleyi herkesin anlayacağı tarzda anlatmasını herkesten iyi biliyordu." (s.230).

"Mustafa İnan kendi konusuna yakın komşu kürsülerde 1945'ten bu yana yetişen pek çok kimseye de yapıcı yardımlarda bulunmuştur," (s.254).

"Sen bütün öğrencilerinle arkadaş olmayı dene. Asistan olduğun zaman profesörün seni odasına bile yaklaştırmamış olabilir; sen bütün asistanlarını odana çağır, hatta evine çağır. Ve sana ne de olsa binlerinin bir zamanlar bir şeyler öğretmiş olduğunu düşünerek, herkese her şeyi öğretmeye çalış. Ve insanın ciddi olduğu zaman hiçbir şekilde gülünç olmadığını hiç unutma." (s.266).

3.1.5. Takım Liderliği ve Takım Çalışması

Lider öğretmenin kişisel niteliklerinden biri de kuşkusuz takım çalışmasına olan yatkınlığıdır. Ekip çalışmaları, hataların azaltılması, eksikliklerin giderilip kalitenin artırılması, grup üyeleri arasında sağlıklı iletişimin sağlanması da ancak takım liderliğine sahip öğretmenlerce sağlanabilecek durumlardır. Sürecin başarılı bir şekilde yönetilmesi bakımından lider, ekibini hem sağlıklı bir şekilde organize edebilmeli hem de fertlerin bireysellikten uzaklaşıp takım olgusunu benimsemelerini sağlamalıdır. Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eseri incelendiğinde eserde lider öğretmen niteliklerinden takım liderliği ve çalışmasına fazlaca rastlandığı görülmektedir:

“Bakın binlerce yıl önce bu topraklarda yaşayan Eski Yunan gibi meraldi olmalısınız, her şey neden öyle oluyor diye. Aritmetik okuyoruz işte. Olmaz. Benim gibi astronomi de okumalısınız. Sen okuyorsun ya yeter. Herkes senin gibi riyaziyeci Mustafa olamaz ya. Olmaz, yalnız benim okumamla olmaz; hep birlikte bir şeyler yapılabilir.” (s.52-53).

“Bu işi ben bozdum. Sen düzelt diye ricada bulundum. Mustafa araya girdi ve bu hadisenin, onun muzipliği ile olduğu anlaşıldı. Hep beraber projeyi bitirdik ve zamanında teslim ettik.” (s.103).

“Ekonomik ve sosyal problemler, çok karışık ve girift durumlar arz eder; eğer matematik bir terimle ifade etmek istersek, bu problemler çok parametrelidir. Olayı etkileyen çok sayıda faktörün arasındaki bağıntılar çok defa karışık ve bazen belirsizdir. Ayrıca, tesadüfe bağlı dış etkilerin rolü de önemlidir. Problem bu kadar karışık olunca çözümü için mutlaka bir 'ekip çalışması' gerekecek ve uzun hesaplar için de zamandan kazanmak için behemehal elektronik makinelerin kullanılması icap edecektir.” (s.173)

“Ben demiyor, biz diyor, birlikte geliştiriyoruz diyor. Ne var ki, denildiğine göre Türkçe yayınlara, bazı bilim adamlarımız iltifat etmiyorlarmış; bilimi yabancı dilden öğrendikleri için olacak.” (s.198).

3.2. Lider Öğretmenin Grup İçindeki Nitelikleri

3.2.1. Örnek Olma

Grubun yöneteni konumundaki lider öğretmen tüm davranışlarıyla gerek okul içinde gerekse okul dışında örnek olmalıdır. Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eseri incelendiğinde lider öğretmen niteliklerinden örnek olmaya fazlaca yer verildiği görülmektedir. İnan, sadece meslektaşları tarafından değil, öğrencileri tarafından da örnek alınan bir isimdir:

“Mustafa İnan 'antika' hocaların dünyasına yeni bir hava getirecekti, kendini kabul ettirecekti; çünkü çevresinin hemen ilgisini çekiyordu, çünkü sevimliydi. Esprisi de kuvvetliydi; sözlerini, tatlı şivesiyle renklendirmesini biliyordu. Üstelik güzel konuşuyordu ve mantığı kuvvetli olduğu için boş konuşmuyordu, her zaman konuşmuyordu, her söze atılmıyordu. İnsanları ve özellikle insanımızı tanıyordu; yenilikleri hemen kabul ettirmek bir hayaldi. Ülkenin bilim dünyasına doğru, yani Batı'ya doğru gerçekte ne kadar yol aldığını biliyordu.” (s.86).

“Mustafa İnan devrinde büyük bir suskunlukla böyle hocaların yaptıklarını sineye çeken talebe milleti artık konuşabiliyordu: "Hocam duyamıyoruz," denilmişti bir dersinde. Hoca da, Mustafa İnan'ın öğrenci olduğu yıllardaki tersliğiyle bakmıştı: "Yazıyoruz ya." Biraz sonra gene bir şikâyet duyuldu: "Hocam göremiyoruz." Hoca da yarım yüzyıllık aksiliğiyle karşılık verdi: "Söylüyoruz ya." Böyle hocaların yer aldığı bir dünyaya girmeye hazırlanıyordu Mustafa İnan, kimseyi incitmeden bu

dünyayı değiştirmek üzere hazırlanıyordu, bu dünyayı değiştirmek için akıllı ve gerçekçi bir siyaset izlemeye hazırlanıyordu.” (s.86).

“Mustafa inan sıkılarak, "piyasada mühendislik yapamam; daha doğrusu zorlukla yaparım. Ben öğretmenlik için yaratılmışım. Devlet beni daha iyi yetişmem için Avrupalara göndermiş. Gerçi eniştem tazminatı ödeyecek devlete; ama bu arada benim yetişmem için devletin beklediği yıllar ne olacak? Bu zaman içinde başkasına bu parayı harcarlardı, şimdi de bu adam ellerinin altında olurdu. Ben bu davranışı bir ihanet gibi görüyorum doğrusu." Karısı da ona cesaret verdi ve genç adam müteahhit olmak yerine profesör olmayı seçti...”(s.119).

“1937 mezunları mektebe bir canlılık, bir değişiklik getirmişlerdi. Mühendis Mektebi’nde yenileşme hareketleri onların zamanında başladı. İlk fizik ve kimya laboratuvarı çalışmalarını onlar yaptılar. Yurt dışında ilk doktora Mustafa İnan yaptı. Onlar 1938 yılında yedi asistan ve yedi hoca ile bugünkü Teknik Üniversite’nin çekirdeğini meydana getiriyorlarmış. Bugün de çoğu aynı üniversiteye hizmet ediyor.”(s.101).

“Bizim asistan Murat Dikmen soruyordu, nasıl ders anlatılır, diye. Bak oğlum Murat, dağılmayacaksın, hep anlatacağın dersi düşüneceksin. Sınıfa girdin mi, kapıyı kapadın mı, sana Allah’tan başka karışacak kimse yoktur. Yok, biraz karışan olur: geç kalarak beş dakikada bir sınıfa dalan düşüncesiz talebe vardır.” (s.125).

“Hoca, bu küçük odada, asistanlarına Teknik Üniversite’nin ilk doktoralarını yaptırıyordu. Seminer diye bir şey olduğunu da göstermek gerekiyor; yalnız asistanlara değil, bütün mektep alışmalı bu işe.” (s.125).

“Hem de büyük ve erişilmesi güç bir hoca oldu; yani başka insanların kafasına girmek, onları değiştirmek, doğru bildiği biçimlere sokmak istiyordu. Değiştirmek ne demek? Yeniden yaratmak istiyordu. İnsanları da, kurumları da düzeltmekten yana değildi Mustafa. İşe yaramayan şeylerden kurtulmaktan yanaydı. Tatbiki Mekanik dalında en iyi gençleri çevresine toplamak istiyordu ve iyi olmayanlardan hemen kurtulmak istiyordu. Eski öğrencisi doçent Vural Cinemre, 'Yeterli görmediği kimselere hemen yüzlerine karşı ne olduklarını söylerdi,' diyor; tabii Mustafa İnan gibi söylerdi, yani onların durumlarını anlamalarını sağlardı, "Herkes karşı saygılıydı, herkese iyi davranırdı; ama bilime saygısı daha büyüktü.” (s.137).

“Size kalırsa çok büyük işler yaptım. Bana kalırsa memleketim için daha neler yapabilirdim. Hiç unutmam bir keresinde Amerika’ya gittiğim günlerde, bu büyük ülkeyi gezerken, bir üniversitenin duvarında yüz bilim adamı için yer ayrılmış olduğunu gördüm, henüz elli bilim adamının adı yazılmıştı bu duvara, elli yer. Boştu yani. İstedim ki boş kalan yerlere bizim insanlarımızın da adları yazılsın; bunu herkese söyledim, aman dedim, ne olur bu duvara adınızı yazdırmaya bakın, biraz da bunu düşünün, hep kendinizi düşünmeyin, biraz da şu cennet vatanın uğruna feda olun.” (s.145).

“Mustafa Hoca Arapça da mı biliyordu? O her şeyi biliyordu canım: Tarih biliyordu, edebiyat biliyordu, dil üzerinde yetkiyle konuşuyordu, kelimelerin kökleri hakkında kimsenin aklına gelmeyen tezler ileri sürüyordu. Osmanlı sanatından anlıyordu, felsefe bile biliyordu, hatta matematik bile biliyordu. Hem de vallah bu işlerin profesörleri bile hayrandı hocaya.” (s.145-146).

“Oysa babam, hasta yatağında bile hemşireye, serumun yetmeyeceğini açıklarken bunlardan hiç yararlanmamıştı. Eczacı çıraklığından yararlanmıştı. Babam isterdi ki mühendis küçük bahanelerle çözümden kaçmasın, hiç olmazsa sonucun büyüklüğü hakkında bir kavram sahibi olsun.” Mustafa Hoca’nın kürsü arkadaşları da çoğunlukla bu bakımdan aynı durumdaydı: Bir kiriş hesabı, onlar için

külfetli bir işti. Mustafa Hoca, hesap yapma konusundaki tembellikleri yüzünden öğrencilerine de kızılıyordu." (153-154).

"Hocanın üzerinde çalıştığı en ilginç konulardan biriydi. Sonra bu konuyu geliştirdi ve taşıma matrisi probleminde dünyada ilk çalışma yapan bilginlerden biri oldu. İnşaat Fakültesi'nde öğrencilerine dersler verdi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde konuyu konferanslarla tanıttı." (s.175).

"Çevresindeki insanları harekete getirmek diye bir meselesi vardı her zaman. Mekanik Kongresi'ne sunduğu incelemesinden ilk olarak asistanı Sacit Tamer oğlu yararlandı. İnsanlarımızı çalışmaya sevk edecek işler görmek lâzım diye düşünüyordu Mustafa Hoca. İnsanlarımızı önce düşünmeye, doğru düşünmeye sevk etmek lazım." (s.176).

"Çevresindeki her şeye ciddi bir merakla eğildi ve belki de bu yüzden biraz dağıldı. Belki de hayran olduğu Oppenheimer gibi evrensel bir aydın olmak istiyordu. Ne yazık ki kendi ülkesinde bu bakımdan örnek alabileceği böyle bir kimse yoktu." (s.187).

"Fakat Kerim Erim, 'nakilci' değildi; onun önemi ülkemize kendi alanında araştırmacılık ruhu getiren bir matematikçi olmasıdır. Onun için bende araştırmacılık ruhu uyanmıştır, onun için gelenek önemlidir. Mekanik konusunda matematik çalışmalar gerektiğini onun eserlerini inceleyerek anladım." (s.200).

"Hocaların 'ufkumuza daima yeni pencereler açması' gerektiğini de Kerim Hoca'dan öğrendim. Bütün meselelere üstten görüşle toplu bakış yeteneğinin insanı felsefeye götürdüğünü Kerim Erim'de gördüm." (s.200).

"Mustafa'yı, Türkiye'yi bile hayal meyal hatırlıyorlar: onlar için koca Türkiye bile uzak bir hayal olmuş; yalnız, Amerika'ya yerleşen Şenol Utku, bir arkadaşıyla birlikte yaptığı bir çalışmada 'merhum Profesör Mustafa İnan'ın' kendisine bilimsel araştırma ruhunu aşıladığını belirtiyor." (s.207).

"Kitap, Mustafa İnan'ın 'ilim nakilciliği' ya da 'ithal malı ilim' yerine 'telif ilim' getirme çabasının elle tutulur bir örneğiydi. Mekanik profesörü Sacit Tamer oğlu'na göre, son çıkan mukavemet kitapları da yavaş yavaş Mustafa İnan'ın sistematüğını uygulamaya başlamışlar. Mustafa Hoca bu sisteme birçok yazardan en az beş yıl önce ulaşmış. Profesör İlhan Kaya da, "Cisimlerin Mukavemeti, dünyadaki benzerlerinin en iyilerinden biri," diyor ve hemen ekliyor: "Bana göre en iyisi. Burkulmanın bir stabilite meselesi olarak bir mukavemet kitabında böyle anlatılması, ender rastlanan bir olay." (s.211).

"Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu'nun ortaya çıkmasında etkili olmuş, bu kurumun yönetim kurulunda çalışmış ve ölmeden dört ay önce Başkanlığına da getirilmişse de, artık bu son görevi yapacak gücü kalmamıştı. Sayısız bilimsel derneklerin, komisyonların yürütücüsü olarak koşuşup durmuştu." (s.213).

"Da Vinci gibi 'Kuvvet nedir?' diye merak ediyorsanız buyurun, sizleri Mekanik kürsüsüne beklerim. Çünkü bazılarına göre 'Kuvvet' para ile organizasyonun çarpımına eşittir; bize göre de kuvvet ivme ve kütleyi ilgilendiren bir büyüklüktür. Bu iki formülü birbirine karıştırmayın, kürsü ile ticarethaneyi birbirine karıştırmayın olur mu çocuklar?" (s.217).

"Çok kişiden, Mustafa'yı kendine örnek aldığını duydum. Yalnız içlerinde beni çok etkileyen, gerçekten aklımda kalan sözler statik profesörü Günay Özmen'in: 'Bütün bilimsel çalışmalarımı kaleme alırken, bugün bile, Mustafa Hoca öleli bu kadar yıl olduğu halde, hep Mustafa İnan'a hitap ederim içimden. Gözümün önüne Hocayı getiririm ve meseleyi önce ona anlatırım. Bakalım ne diyecek diye düşünürüm. Çünkü bütün konuları herkesten önce onun anlayacağını bilirim. Sonra da

onun yerine koyarım kendimi: Seminerlerde konuşan Mustafa İnan gibi davranmaya çalışırım. Yazarken de durmadan Mustafa Hoca ile konuşurum. Belki yeni bir şey yapan herkes, meselâ bir romancı da böyle yazar gibi geliyor bana. Mustafa Hoca ile yaptığım bu sohbet olumlu sonuç verirse rahatlarım; çünkü herkes bilir ki Hoca külyutmaz. Anlattığım konuyu iyi karşılırsa mesele yoktur, artık onu herkese açabilirim.'" (s.218).

"Mustafa'nın bezeleri devamlı olarak şişiyordu. Hocaya durumu sezdirmediler. Jale Hanım'a, durumunu belli etmeden yurt dışına gitmesi için kocanıza baskı yapın dedi doktorlar. Mustafa Hoca, bu baskıya karşı çıktı, olmaz dedi: burada da hastaneler var, doktorlar var. Benim gibi, ilimle uğraşan bir insan, ülkemizdeki başka ilim adamlarını nasıl hiçe sayar? Bizim doktorlarımız da onlarınkinden aşağı kalmaz. Yabancı teknisyenler bizim projelerimizi hazırlıyor diye, bizde hiç mühendis yok mu diye kıyamet koparmıyor muyuz? Ben prensiplerimi işime gelen yerde değiştiremem. Olmaz öyle şey." (s.240).

"Rektör vekili Profesör İzzet Gönenç, "Mustafa İnan bir bilim ekolü yarattı, bir devir açtı," diye konuştu." (s.251)

"Tatbiki Mekanik Semineri' adı ile Teknik Üniversitede ilk semineri kurmuş ve bugüne kadar tekrarlanan bu seminer, bu konuda adeta bir okul olmuştur. İlk günler Hocanın etrafında genç asistanlar olarak bulunan bugünün pek çok profesörü, yine bugünün genç doçent ve asistanları ile birlikte Hocanın bu seminerdeki çalışmalarını minnetle hatırlamaktadırlar." (s.254).

3.2.2. Bilgiyi Güncelleme Arzusu

Lider öğretmen, alanındaki gelişmeleri ve değişimleri takip ederek kendini sürekli yeniler, çağı yakalar. Alandaki gelişmeleri ve değişimleri takip etmek ise sürekli öğrenme isteği ile mümkün olabilir. Öğrendikleri ile kendini yenileyen lider, birikimlerini ekip üyelerine aktararak ekibin gelişimine katkı sağlayacaktır. Eserde İnan'ın sadece alanıyla ilgili donanım seviyesini artırmaya gayret gösterdiği bulgularla karşılaşılmamış; dile, edebiyata ve diğer disiplinlere karşı da donanımını artırma ve kendini geliştirme arzusuna dair pek çok bulgu tespit edilmiştir:

"Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde çalışan eski öğrencileri (Şenol Utku ve Canap Oran) elektronik hesap makineleriyle ilgili pratik bilgileri öğretmek üzere İstanbul'a gelerek konferanslar verdikleri zaman, eski öğrencilerinin en heyecanlı öğrencisi gene Mustafa Hoca idi. Üniversitenin soğuk bir salonunda veriliyordu bu konferanslar. Profesör Doktor Mustafa İnan, siyah paltosunu giymiş olarak ön sırada, bu yeni konuyu eski öğrencilerinden öğreniyordu." (s.20).

"Mustafa İnan için hiçbir konu önemsiz değildi; bence onun hiçbir merakı, gelip geçici bir heves değildi." Alanına çok uzak gibi görünse de divân edebiyatı ya da Dharma (Hindu dini) hakkında araştırmalar yapıp yazılar kaleme almıştır." (s. 33).

"Bu dünya insan için bitmez tükenmez bir merak kaynağıydı. Bir gördüğünü bir daha unutmuyordu Mustafa. "İnsan gördüğü bir şeyin esasını merak ederse, onun neden öyle olduğunu araştırırsa, günün birinde kendi işinde muhakkak yararlanır bundan." (s.34-35).

"Sabah erkenden kalkıyordu Mustafa ve herkesten önce mektebe giderek yatılı öğrenciler kahvaltılarını bitirinceye kadar onlardan aldığı kitapları okuyordu." (s.39).

“Mustafa İnan hemen herkesle arkadaş oluyordu, hemen herkesin derdiyle ilgileniyordu, kendisinin ders çalıştığı pek görülmediği halde, herkese ders veriyordu. Birlikte çalışırken, bir süre sonra Mustafa İnan, konuyu arkadaşlarına anlatmaya başlıyordu. Birlikte çalışmak deyimi de sözün gelişi, diyor Şevket Arat, en yakın arkadaşlarından biri olan Mustafa İnan'ı anlatırken; "Aslında Mustafa tek başına çalışırdı; çünkü her zaman bizden ilerdeydi." (s.71).

“Hocaların anlattıklarının çoğunu daha önce her nasılsa öğrenmişti. Arkadaşları ders notlarını çalışırken, Mustafa Salih Zekinin 'Kamus-u Riyazi'sini okuyordu, henüz yabancı dil bilmediği için Salih Zeki'nin Henri Poincaré'den çevirdiği İlim ve Farazi* ye 'İlmin Kıymeti gibi kitaplar okuyordu. Mühendis Mektebinin birinci sınıfındaydı. Divan edebiyatına da merak salmıştı.” (s.71).

“Oysa çok yönlü bir öğrenciydi Mustafa Bey; kendini bilimin hizmetine verdiği gibi, edebiyatla da uğraşmak istiyordu, durmadan okumak istiyordu.” (s.73).

“Mühendislik bir 'iş'ti ve Mustafa İnan işadamı olmak istemiyordu. Mühendisin bulduğu formüllerin ötesindeki konuları merak ediyordu.” (s.82).

“Mustafa her formülün nereden geldiğini araştırmadan içi rahat edenlerden değildi. Batılı olmak mümkün müydü? Bilimde bile bir gelenek söz konusuydu. Bugün Batı'nın ulaştığı bilim seviyesine hayran olmak, onların birçok şeyi bize oranla daha kolay çözdüğünü görerek bu bakımdan hayranlık duymak 'ithal malı bilim' yapmak için yeterli bir sebep değildi. Ve birdenbire, hayranlıkla gelenek yaratılamazdı. Doğu'ya da hayran olunabilirdi: Mustafa İnan'ın hayran olduğu Ömer Hayyam, aslında bir matematikçiydi. Gelenek, hayranlıkla filan başlatılamazdı; gelenek, sabırla küçük halkaları birbirine ekleyerek yaratılabilirdi.” (s.89).

“Önünde notlar, yazılar, makaleler vardı. 'Bakalım Mustafa daha neler düşünmüş, nelerle uğraşmış?' dedi. Merak ettiği sonsuz konuda sürekli notlar almış. Hepsini anlamak kolay değil.” (s.163).

3.2.3. Karar Alma (İnisiyatif)

Lider öğretmen de diğer tüm liderler gibi herhangi bir konuda grubun diğer üyelerinin fikir beyan edemediği ya da konuyla ilgili üyeler arasında hemfikir olunamadığı durumlarda, başka bir ifadeyle gerektiği zaman gerektiği yerde inisiyatif alabilmelidir. Eserde lider öğretmen niteliklerinden karar almaya dair çok fazla bulguya rastlanmamıştır:

“Mustafa düşünüyordu: Ne yapmalı? Bu okula hoca olunca bir kenara çekilerek sadece bilimsel çalışmalarla uğraşarak sınırlı bir yol mu çizmeli? Yoksa... Bu eski kafalı hocalarla başa çıkabilir miydi?” (s.82).

3.2.4. Öz Güven

Öz güven, kişinin neleri başarabileceğine dair kendine duyduğu güveni ifade eder. Lider öğretmen, iç dinamiklerinin farkındadır. Bu sebeple başarı yolunda kendine güvenir, neleri yapabileceğini bilir. Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eser incelendiğinde eserde lider öğretmen niteliklerinden öz güven altı yerde geçtiği tespit edilmiştir:

“Düşünme üzerine notlar. Mustafa'nın bir makalesi. Yok, konferansmış. Kısacık notlar tutmuş sadece; hafızasına güvendiğinden olacak.” (s.47).

“Onun anlayacağı dille konuşmak istedi: Her yiğidin harcı değildir hemşerim. Mustafa beyaz dişlerini göstererek gülümsedi: Bir deneyekbakak. Gençler gülüştüler. Mustafa kızardı, yani saflığından kızardı. Şivesinden mi utandı? Öyle olsaydı, hayatının sonuna kadar şivesinin özelliklerini titizlikle korumazdı, insanları bu yönleriyle değerlendirerek küçümseyenlere her yerde şiddetle karşı çıkmazdı.” (s.63).

“Mustafa Hoca, İstanbullu öğrenciyi mat etti, diye sevincini belirtti delikanlı. Profesör kaşlarını çattı: Sen de İstanbullu gibi bölgecilik yapma bakalım. Mustafa İnan millî maç yapmak için girmemişti imtihana. Deneyip başaracağım göstermek istemişti sadece.” (s.64).

“Mustafa İnan bu profesörün dersinde hiç not tutmazmış. öteki öğrenciler de durmadan yazarlarmış. Mustafa İnan da durmadan dinlermiş. Profesör merak etmiş. Bu öğrenci neden hiç yazmaz? Bakalım ne öğrenmiş diye düşünen İngiliz, Mustafa İnan'ı derse kaldırmış. Anlat bakalım, demiş. Mustafa Bey, profesörün vermiş olduğu dersleri üstelik fazlasıyla anlatınca, İngiliz Profesör hemen dersten çıkarak mektep müdürüne gitmiş.” (s.77).

“Mustafa Bey hoca olacaktı, ufukları geniş bir hoca olacaktı; sinema ve tiyatro ve şiir ve içki ve arkadaşlık ve arkadaşlara yardımdan vakit kalıyor muydu öğrenim ufuklarını genişletmek için? Kalıyordu. Mustafa Bey bilim ufuklarını da genişletmek için yabancı dil öğrenmeye kararlıydı. ‘İlim ve Usul’u, Salih Zeki’nin tercümesinden öğrenmek yeterli olmuyordu.” (s.84).

“Gördük ki, biz de onlar gibi, onlar kadar bir şeyler yapmışız.” Evet, Türk mekanikçileri görmüşlerdi ki. Yabancı mekanikçiler uzaydan gelen üstün yaratıklar değildir, onlar da bizim gibi insanlardır. Az gelişmiş, geri kalmış her neyse biz de araştırmalar yapmışız makaleler yazmışız, bazı çözümlere ulaşılmışız. Bizde de adam bulunurmuş.” (s.175).

3.3. Lider Öğretmenin Uzman Nitelikleri

3.3.1. Sistematiik Yaklaşım

Lider öğretmenin önemli özelliklerinden biri de planlama yeteneğidir. Lider, üyesi olduğu grubun başarısı, karşılaştığı zorlukları aşabilmesi için planlama yapabilmelidir. Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eseri incelendiğinde lider öğretmen niteliklerinden sistematiik yaklaşımın dört yerde geçtiği görülmektedir. İnan, hem günlük yaşantısında hem de mesleğini icra ederken planlı yaşayan ve sistematiik hareket eden biridir:

“Herkesin dostu Mustafa İnan nasıl öğretiyordu bu kadar insana? Önce onlarla dost oluyordu tabii. Öğretmeden önce onları öğreniyordu; nasıl öğretebileceğini hesaplıyordu.” (s.55).

“Mustafa İnan, sabah zili çalmadan yarım saat önce kalkar, duş-banyo alırken tıraşını da beraber olur. Daha kimse yokken yemekhaneye dalar, kahvaltısını yapar. Daha önce, kalk zili çalarken bornozla, bizlerin uyuduğu yataktan geçerek giyinmiştir. Sıhhati, taraveti ve sabahın zihin açıklığı ile bir, bir buçuk saat derslere göz atardı. Bu metodik çalışması kendisine çok şeyler kazandırmıştır.” (s.77).

“Mustafa Bey, ilk günlerden Jale Hanım'dan hoşlanmıştı. Fakat çocukluğundan beri her işi ciddî ve uzun uzun düşür neye alışmıştı, her zaman büyük adam gibi davranırdı Mustafa Bey.” (s.109).

“Sabahlan Mühendis Mektebi'ne yürüyerek giderdi. Yolda divan şairlerinden gazeller ezberler ve çoğunlukla o sabah vereceği dersi düşünürdü. Sınıfta, sanki hiç hazırlanmadan anlatıyormuş izlenimi veren Mustafa Hoca, yolda yürürken vereceği dersi önceden yaşıyordu kafasında.”(s.124).

3.3.2. İdari ve Teknik Gelişim

Lider öğretmen, kendisinde var olan lider vasfını geliştirebilmek için idari ve teknik anlamda da kendini geliştirebilmelidir. Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eser incelendiğinde lider öğretmen niteliklerinden idari ve teknik gelişim ile alakalı nitelikler eserde sekiz yerde tespit edilmiştir:

“Riyaziyeci Mustafa' da bu düzenin sırlarını çözebilmek için uzak Adana'nın tozlu ve sıcak yollarını geride bırakmıştı. Sınırlı imkânlardan uzaklaşmak istiyordu. Doğu'dan Batı'ya doğru yola çıkmıştı. Doğu'nun sistemsizliğinden ve kaderciliğinden uzaklaşmak, bu dağınıklığı yenmek gerekiyordu. Yoksa babası gibi, gönüllü askerliği sırasında öğrenilen mors alfabesinin peşine takılırdı insan ve posta seyyarı olarak istasyonlar arasında dönüp dururdu. Yüzyıllarca kendi haline bırakılmış taşranın kaderine karşı gelmek istiyordu.” (s.71).

“Asistanlarıyla birlikte oturduğu küçük ‘Mekanik Odası’nda çalışmaya başladı. Oysa İsviçre’de doktora yaparken şartlar ne kadar başkaydı. Zürih Teknik Üniversitesinin geniş laboratuvarlarında yıllarca deney yaparak geliştirmişti doktorasını. Burada laboratuvar filân yoktu, herkese bir oda bile yoktu. Adı değişmişti, ama mühendis mektebiydi henüz burası. Oysa Mustafa İnan yeni bir hava getirmek istiyordu.” (s.18).

“Bazı hocalar da herhalde kendilerini, daha doğrusu Mustafa İnan’ın deyimiyle ‘ithal malı bilimlerini’ tekrarlamaktan usanmışlardı, isteksiz görünüyordular. Konular gibi, imtihanda sorulan sorular da, beylik olduğu için ve Mustafa Bey de kendilerine yardım ettiği için, öğrenciler fire vermeden üst sınıflara geçiyorlardı. Her iki taraf da işin kolayına kaçıyorlardı. Mustafa İnan çevresine baktıkça, sonraları kendisini Çok düşündüren ‘düşünme tembelliği’ meselesinin farkına varıyordu. Düşünmek zordu, düşünmek büyük bir enerji istiyordu. Hele yaratıcı, araştırmacı düşünce için çok yorulmak gerekiyordu; belki sağlam kafa sağlam vücutta bulunuyordu.” (s.87).

“Yüzyıllardır gördüklerini, dinlediklerini, öğrendiklerini yorumlamaya alışmamıştı insanlar, bu nereden geliyor diye merak etmemişlerdi. Onları tedirgin etmeden, onlara yeni olan karşısındaki ilkel korkuyu hissettirmeden düşünmeye alıştırmak gerekiyordu. Doğuyu, tedirgin etmeden, Batı'ya yaklaştırmak gerekiyordu. Riyaziyeci Mustafa'nın işi zordu.” (s.88).

“Bilime; ülkede bir 'ekol' kurarak hizmet etmeyi seçti. Neden daha çok araştırma yapmış gibi görünenler değil de, Mustafa İnan kalıyor geriye? Çünkü Mustafa İnan, onlardan çok daha derinlere doğru yayılmak istiyordu aslında. Ülkede bilimsel gelenek yaratmak gibi bir işe girişiyordu. Bunun için belki de yüz yıl yaşamak gerekiyordu.” (s.90).

“Bir toplantıda kibar bir hanım, siz uzun müddet Avrupa’da bulunduğunuz halde, neden dans etmiyorsunuz? diye sorunca, ben Avrupa’ya dans öğrenmek için gitmedim, demişti.” (s.135).

“Mustafa Hoca bilimde ileriye yönelmişti: Teknik deyimleri bile öğrencilerin anlayacağı kelimelerle ifade ediyordu. Eski hocaları gibi Tağyiri şekil’ demiyordu, ‘şekil değiştirme’ diyordu; ‘muvazene’ demiyordu, ‘denge1 diyordu; ‘mütesaviyen münteşir demiyordu, ‘düzgün yayılı’ diyordu.” (s.148).

“Mustafa İnan’ın en ilginç tarafı, bir bilim adamı olarak sanatçı yönünün bulunmasıymış: Özellikle araştırmacı olan bir üniversite hocası için sanatçı ruh gerekli bir şeydir. Araştırmaya değer problemler bulabilmek ve bu problemleri sonuca götüren çalışmalar yapmak ve yaptırmak için kuru bir bilim adamı olmak yetmez; bunun için yaratıcı olmak, yani bir bakıma sanatçı olmak gerekir.” (s.232).

3.3.3. Alan Yetkinliği

Lider öğretmen, diğer grup üyeleri tarafından dikkate alınmak ve gruba önderlik etmek istiyorsa mesleki gelişimi üst düzeyde olmalıdır. Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eseri incelendiğinde lider öğretmen niteliklerinden alan yetkinliğine ait bulgulara pek çok niteliğe kıyasla daha sık (on beş yerde) rastlanmıştır:

“Profesör durdu. "Ne oldu? dedi genç adam. Mustafa'yı düşündüm de; onun konulan nasıl ilgi çekici bir biçimde sunduğu aklıma geldi. Şimdi bu anlattıklarımı dinleseydi hiç beğenmezdi herhalde. 'Dur bakalım derdi, 'Bir de benden dinleyin hikâyeyi,' Nitekim sözünü ettiğim bu mühendislik problemini nasıl çözdüğünü Cahit Arf da Mustafa'nın yürüttüğü seminerlerde açıklamaya çalıştığı halde kimsenin pek bir şey anlamadığını fark etmiş Mustafa İnan, 'Benim konuşmam onların anlayacağı biçimde değildi,' diye anlatır bu hikâyeyi Cahit Arf, 'Mustafa kalktı ve onların kavrayacağı şekilde açıkladı bizim eğrileri." (s.20).

“Onların dilinden anlıyordu, problemleri onların anlayacağı bir dille açıklamasını biliyordu. Kendi heyecanını onlara da duyuruyordu. Yıllarca sonra Teknik Üniversite'de mekanik derslerini verirken de en karmaşık problemleri bile sanki çok basit konularmış gibi anlatırken, öğrencilerini heyecanlandırmasını da biliyordu.” (s.37).

“...Mustafa Hoca bütün hesabı, cebinden küçük bir kâğıt parçası bile çıkarıp bakmadan, ya da kürsünün üstüne notlarını koyup da onları okumak gibi uyutucu bir yola başvurmadan yapmıştı.” (s.39).

“Riyaziyece derse gelmediği zaman, tahtaya kalkıp onun yerine problemleri çözüyordu; yüzünün ifadesi bile hocanunki gibi ciddiydi. Yukarı sınıflarda okuyanlara da boş zamanlarında ders veriyordu.” (s.42).

“Mustafa ağabey olmasaydı ben liseyi bitiremezdim, diyor doktor Rasim Dölek, İmkânı yok bitiremezdim. Şu şöyle, bu da böyle diye, bak Rasim gayet basit diye anlatırdı.” (s.44).

“Bizlere, bilmediğimiz bir konuyu hemen anlatmaya başlamazdı, diyor Şevket Arat. Önce bizi dinlerdi: Esas konuyla ilgili hangi meseleleri bilmediğimizi öğrenirdi önce. Bunu açıkça sormazdı tabii; biz konuyla ilgili ne biliyorsak anlatırdık; Mustafa da bize sezdirmeden nelerin cahili olduğumuzu tahmin ederdi.” (s.73).

“Mustafa, müşkül ve karara varılması gereken hususlarda sınıfın hakemi idi. Meselâ biraz gevşek ve nazımızın geçtiği hocaların yazılı imtihanında sordukları sual, o anda Mustafa'nın süzgecinden geçirilirdi. Mustafa eğer, 'Kolaydır canım yapılabilir/ derse, ses çıkarılmazdı. Mustafa, 'Vallah yapılır, ama uzun sürer deyince de hemen o suale itiraz edilir, sual hafifletilir veya tamamen kaldırılırdı.” (s.85).

“Zannedersem bizim Mustafa onu incelemiş. Beş taksim yediyi daha uygun bulmuş. Birçoklarına göstermiş sonra, anket yapmış. Çoğunluk, beş taksim yedi nispetindeki bayrağı beğenmiş. Zannederim 'altın ölçü' de aynıdır diyordu Mustafa. Mukavemette kesit hesaplarında da en iyi neticeyi veriyormuş bu oran; kirişlerde filan.” (s.98).

“Yurt dışında ilk doktorayı Mustafa İnan yaptı. Onlar 1938 yılında yedi asistan ve yedi hoca ile bugünkü Teknik Üniversite'nin çekirdeğini meydana getiriyorlarmış.” (s.101).

“Teknik Mekanik konulan içine vektöriyel cebir de sıkıştırıldı. Mustafa İnan'ın bu tutumu, derslerinin bir matematik - fizik bütünlük kazanmasını sağladı. Onun dersini dinleyenler, sanki daha önce bir şey öğrenmemiş olmanın sıkıntısını çekmezlerdi, sanki her şeyi yeni baştan Mustafa Hoca öğretirdi onlara.” “...Bunlar üstelik öğrencilerine, toplama-çıkarma-çarpma-bölme fiziği gösteriyorlardı, önce şu mekanik denen şeyi bir bilim seviyesine çıkarmalı, onu bakkal hesabı olmaktan çıkarmalı, diye düşündü Mustafa Hoca.” (s. 127).

“Mustafa Hoca bilimde ileriye yönelmişti: Teknik deyimleri bile öğrencilerin anlayacağı kelimelerle ifade ediyordu. Eski hocaları gibi Tağyiri şekil’ demiyordu, ‘şekil değiştirme’ diyordu; ‘muavazene’ demiyordu, ‘denge diyordu; ‘mütesaviyen münteşir demiyordu, ‘düzgün yayılı’ diyordu.” (s.148).

“Bu toplantılarda genellikle Hoca konuşurdu ve kürsü arkadaşlarına hemen her şeyden; dilin matematik temellerinden, müziğin dayandığı matematik kurallardan, takvimlerin hesaplanmasından, Tarih ve Fizik'ten söz ederdi. Mühendislere, yetişme disiplinlerine uygun metotlarla açıklardı konuları. Her konu sistematik biçimde ele alınabilirdi: Amerika Birleşik Devletlerinde bugün Kızılderililerin durumu bile incelenebilirdi. Arada bir şiir bile okunabilirdi, insanın her şeyle ilgili olması güzel değil miydi? Bir mühendis, bir bilim adamı, çevresinde olup bitenlerin esasını merak etmez miydi? İşte kelimelerin nereden geldiği de böyle bir meseledir. Sizce kelime gruplarının ortak özellikleri nelerdir? Kelimeler nasıl türetiliyor dersiniz? Biliyorsunuz Türkçede kök kelimeler tek hecelidir. Acaba çok heceli kelimelerin her hecesi hangi anlamda kullanılıyor? Birbirlerine benzeyen heceler acaba ortak bir anlam mı belirtiyor?” (s.149).

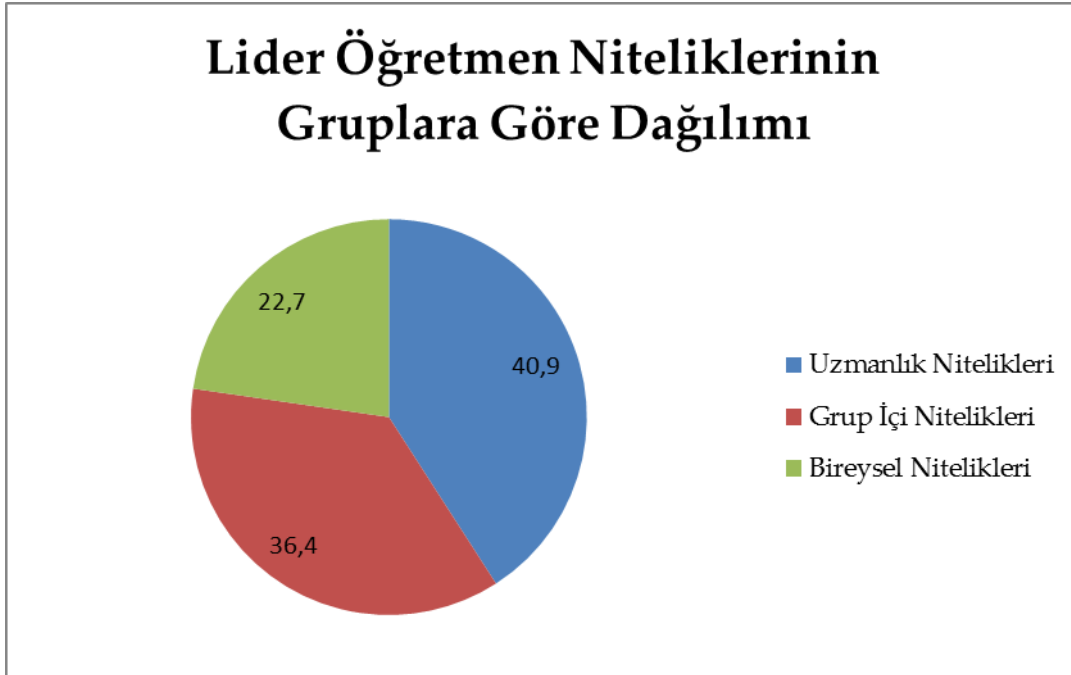
“Orijinal bir kitap yazmak da ancak böyle olur: Cisimlerin Mukavemeti gibi çok sayıda eserin bulunduğu klasik bir konuda yeni görüşler ileriye sürmek kolay olmasa gerektir. Gerçi kitapta bazı formül ve çözümlerle birlikte birkaç iş teoreminin ispatındaki genellik yeni sayılabilir. Fakat eserin bu alana getirmek istediği yeniliği biz daha çok onun tümünde görüyoruz; çünkü kitap telif edilirken konunun bir 'bütün' olarak sistematik tarzda işlenmesi esas amacımızı teşkil etmiştir. Birçok eserde rastlandığından farklı olarak burada 'Mukavemet', aralarında hiçbir bağlantı bulunmayan, çeşitli problemlerin bir koleksiyonu olmaktan kurtarılmaya çalışılmıştır.” (s.211).

“Prof. Mustafa İnan'a kitabını kolaylıkla okunup anlaşılabilen bir tarzda yazabilme olanağını kazandırmıştır. Öğrencilere teoriyi doğru dürüst öğretmeden, sadece problem çözme kolaylığı sağlayan bilgiler vermekle yetinenlerin bundan alacağı dersler vardı: Bir konuyu sevdirmek demek, onu muhakkak basit konulara indirgemek değildir. Basit ve açık anlatmak başka şeydir.” (s.212).

“Cisimlerin Mukavemeti adlı son eseri, konuları, aynı bir bütünün çeşitli bölümleri şeklinde, takdim ediş ve işleyiş bakımından bambaşka bir anlayışla kaleme alınmış bir eser olarak, kanımızca bütün dünyadaki benzerleri arasında hemen hemen birinci sıraya geçecek niteliktedir. Ve sözlerine devamla İlhan Kayan dedi ki: Hocanın eski ve yeni öğrencileri bunun pek farkına varmayabilirler; zira Hoca bu dersi kitaptan çok evvel de aynı orijinallikte vermekte idi.” (s.253).

4. Sonuç

Oğuz Atay'ın Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eserde temalara göre ayrıştırılan 12 öğretmen niteliğinin farklı frekanslarda toplamda 110 defa yer aldığı görülmüştür. Lider öğretmenin uzmanlık niteliklerinin (45-%40,9), grup içi nitelikleri (40-%36,4) ve bireysel nitelikleri ise (25-%22,7) oranında dağılım göstermiştir.

Lider öğretmen nitelikleri detaylı olarak incelendiğinde en az karar alma (inisiyatif) (1-%0,9), demokratik anlayış (2-%1,8) niteliğine yer verildiği görülmüştür. Bu iki lider öğretmen niteliğini sırasıyla sistematik yaklaşım (4-%3,6), takım liderliği ve takım çalışması (4-%3,6), öz güven (6-%5,5), sorumluluk bilinci (8-%7,3), idari ve teknik gelişim (8-%7,3), bilgiyi güncelleme arzusu (10-%9,1), öğretmeye açık olma (11-%10), alan yetkinliği (15-%13,6), iletişim (18-%16,4) nitelikleri izlerken en fazla örnek olma (23-%20,9) lider öğretmen niteliğine yer verilmiştir. Bu bulgular sonucu niteliklerin dağılımının eşit olmadığı görülmüştür. Eserde kimi lider öğretmen niteliklerine daha az rastlanırken kimi lider öğretmen niteliklerine ise daha fazla rastlanmıştır. Bu durum değerlendirilirken bazı niteliklerin ön plana çıkarıldığı, kimi niteliklerin ise ihmal edildiği düşünülmemelidir. İncelenen eserin lider öğretmenin özellikleri hakkında bilgi veren başvuru kitabı olmadığı; çeşitli tekniklerle gerçek kişileri olay kurgusu içerisinde anlatan biyografik bir roman olduğu gerçeği unutulmamalıdır. Aynı zamanda çalışma bulgularının gerek zaman gerekse içerik ve uygulama anlamında sınırları çizilmiş sorumluluklarını yerine getirmenin dışına çıkamayan öğretmenlere (Pellicer ve Anderson, 1995) model olup onların lider öğretmen davranışlarını sergilemelerinin yolunu açacağı düşünülmektedir.

Çalışmanın eğitim sistemi içerisinde beklentilerini bulamayan, maaşlarındaki iyileştirmelerin yetersizliği sebebiyle ekonomik kaygılarla yaşayan, istenmeyen çalışma koşullarında eğitim- öğretim faaliyetleri sürdüren öğretmenleri (Bakioğlu, 1998) motive ederek onlarda çalışma isteği oluşturması beklenmektedir.

Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eser, bu yönüyle öğretmen adayları, öğretmenler ve akademisyenler için lider öğretmen özelliklerini örneklendirmesi sebebiyle oldukça önemlidir. Nitekim Milli Eğitim Bakanlığının söz konusu eseri mesleki seminer programlarında öğretmenlere tavsiye etmesi eserin lider öğretmen özelliklerini barındırmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir.

Araştırmamızdan hareketle kapsamlı bir çalışma olarak öğretmenlerde ne tür bilişsel, duyuşsal ya da duygusal gelişmelerin sağlandığını belirlemek amacıyla seçilen bir deney grubuna Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan isimli eser okutulabilir. Okutulmayan gruba okutulan öğretmenlerin lider öğretmen niteliklerine sahip olma ve bu nitelikleri uygulama düzeyleri arasındaki fark ele alınabilir.

Kaynakça

- Atay, O. (2000). Bir Bilim Adamının Romanı Mustafa İnan. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bakioğlu, A. (1998). Lider Öğretmen. MU Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 10, 11-19.
- Balcı, A. (2013). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntem, Teknik ve İlkeler. Ankara: Pegem Akademi Yayınları.
- Berg, J. H., Carver, C. L., & Mangin, M. M. (2014). Teacher Leader Model Standards: Implications for Preparation, Policy, and Practice. Journal of Research on Leadership Education, Vol. 9(2) 195–217.
- Can, N. (2006/2). Öğretmen Liderliğinde Müdürlerin Etkisi. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 349-363.
- Can, N. (2007). Öğretmen Liderliği Becerileri ve Bu Becerilerin Gerçekleştirilme Düzeyleri. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 263-268.
- Korkmaz, M. (2005 (43)). Duyguların ve Liderlik Stilllerinin Öğretmenlerin Performansı Üzerinde Etkisi. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 401-422.
- Lumpkin, A., Claxton, H., & Wilson, A. (2014). Key Characteristics of Teacher Leaders in Schools. Administrative Issues Journal: Education, Practice, and Research, 59-67.
- Miles, M. B., Huberman, A. M., & Saldana, J. (2013). Qualitative data analysis. Thousand Oaks: Sage.
- Mustan, T. (2002 (Kış)). Dünyada ve Türkiye`de Öğretmen Yetiştirmede Yeni Yaklaşımlar. Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi, 115-127.
- Pellicer, L. O., & Anderson, L. V. (1995). A Handbook for Teacher Leaders. Inc. California: Corwin Press.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.